

До спеціалізованої вченої ради ID ID10604
ДНП «Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
03058, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Кузьменко
Оксани Володимирівни на дисертацію Мироненко Марини Олександрівни
на тему «Адміністративно-правове регулювання здійснення медіації
нотаріусом», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 «Право»**

Відгук підготовлений на основі вивчення тексту поданої на захист дисертації, а також наукових праць здобувача, опублікованих за темою дисертації.

Ступінь актуальності обраної теми дисертації. Сучасний етап розвитку української державності та правової системи зумовлений необхідністю запровадження ефективних механізмів альтернативного вирішення спорів, що відповідають принципам верховенства права, доступності правосуддя та економії процесуальних ресурсів. В умовах надмірного навантаження судової системи, обмеженості фінансування та потреби в оперативному захисті прав учасників суспільних відносин медіація набуває особливого значення як універсальний інструмент досудового врегулювання конфліктів. У цьому контексті нотаріат, як превентивний правовий інститут, наділений значним обсягом повноважень у сфері засвідчення безспірних прав і фактів, потенційно може виступати ключовим суб'єктом здійснення медіаційних процедур.

Однак практична реалізація зазначеної моделі вимагає належного нормативного врегулювання адміністративно-правового статусу нотаріуса як медіатора, що зумовлює актуальність спеціального наукового дослідження в цій сфері. Чинне законодавство України, зокрема Закон України «Про

медіацію» від 16 листопада 2021 року № 1875-IX та Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року № 3425-XII, лише частково врегульовують взаємодію нотаріальної діяльності та медіаційних процедур.

Відсутність комплексного підходу створює низку проблемних питань: чітке визначення компетенції нотаріуса у сфері медіації, регламентація етапів проведення процедури, встановлення етичних стандартів і механізмів відповідальності, а також забезпечення балансу між принципами конфіденційності медіації та публічністю нотаріальних дій.

Європейська інтеграція України та імплементація положень Директиви 2008/52/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про деякі аспекти медіації у цивільних і комерційних справах» вимагає від держави створення умов для розвитку альтернативних форм врегулювання спорів. При цьому досвід держав ЄС свідчить, що залучення нотаріусів до медіаційної діяльності підвищує довіру до інституту медіації та забезпечує юридичну силу досягнутих домовленостей. Український законодавець поки що не сформував достатньо розгалуженої системи правових норм, які б визначали місце нотаріуса в медіаційних процедурах, що знижує ефективність цього інституту та обмежує його потенціал.

З практичної точки зору, медіація нотаріусом могла б стати дієвим способом зменшення навантаження на суди та підвищення швидкості розгляду конфліктів у сферах сімейних, спадкових, корпоративних і земельних відносин. Нотаріуси мають високий рівень професійної підготовки, доступ до державних реєстрів та досвід правового супроводу угод, що дозволяє їм якісно здійснювати функції медіаторів. Проте відсутність чіткої адміністративно-правової регламентації створює ризики подвійного тлумачення їхніх повноважень, виникнення конфліктів інтересів та зниження рівня правової визначеності для учасників медіаційних процедур.

Визначення адміністративно-правового статусу нотаріуса як медіатора має особливу наукову і практичну цінність. У широкому розумінні цей статус охоплює сукупність закріплених у законодавстві прав, обов'язків,

компетенційних меж, відповідальності та гарантій діяльності нотаріуса в межах медіаційної процедури. У чинному правовому полі України не існує єдиного акту, що визначав би всі зазначені елементи, що призводить до фрагментарності регулювання та правової невизначеності. Слід враховувати, що нотаріат в Україні є змішаним за організаційно-правовою природою інститутом, поєднуючи ознаки державної служби та приватної професійної діяльності. Це вимагає особливо ретельного врегулювання його участі у медіації, щоб уникнути можливого конфлікту між публічними інтересами та принципом добровільності й автономії сторін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 р., затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942 (із змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 09.05.2023 № 463); Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 рр., затвердженої Указом Президента України від 27.09.2021 № 487; Указу Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 № 722/2019, а також у межах плану наукових досліджень Факультету права та міжнародних відносин Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут», та, зокрема кафедри конституційного та адміністративного права «Забезпечення конституційних прав громадян в контексті конвенційних зобов'язань України» (шифр №71/13.01.02Н); теми: «Людиноцентричність публічного права України» (державний реєстраційний номер 0124U003363, шифр №53-2022/13.01.02).

Зважаючи на сукупність наведених вище аргументів, можна визнати, що тема дисертаційної роботи М. О. Мироненко, є актуальною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність і новизна. Висновки дисертаційного дослідження Мироненко М.О. ґрунтуються на

належно обраній методологічній основі, що дало можливість авторці здійснити поглиблений і системний аналіз наявних наукових здобутків учених, які досліджували проблеми адміністративно-правового регулювання та статусу нотаріуса у сфері здійснення медіації. Ґрунтовне опрацювання наукових праць загальнотеоретичного та галузевого спрямування у сферах теорії держави і права, адміністративного, інформаційного й цивільного права, а також суміжних напрямів, безпосередньо дотичних до теми дослідження, дало змогу детально вивчити наявну нормативну та емпіричну базу. Крім того, було проведено звернення до положень міжнародного права з метою визначення можливостей подальшої адаптації найбільш релевантних для українських реалій стандартів у національне законодавство.

Використані в дисертаційній роботі спеціально-юридичні методи пізнання чітко відповідають поставленим цілям та завданням і є невід'ємними складовими обраної методології. Вони слугували підґрунтям для формування категоріально-понятійного апарату дослідження та вибору ефективних шляхів розв'язання визначеної наукової проблеми. У цьому контексті слід відзначити застосування таких методів, як аналітичний, логіко-семантичний, ґносеологічний, структурно-функціональний, а також прогностичний і порівняльно-правовий методи.

Отже, науковий підхід дисертантки повною мірою відповідає сучасним науковим стандартам і дозволив ґрунтовно обґрунтувати одержані результати.

Метою дослідження було визначено розкриття сутності та змісту адміністративно-правового статусу нотаріуса у сфері здійснення медіації та розроблення пропозицій щодо вдосконалення його нормативного регулювання. Зміст і спрямованість поставлених завдань структурно і логічно узгоджені, а їх кількість є достатньою для повного розкриття теми і досягнення мети. Ознайомлення з результатами дослідження свідчить, що мету досягнуто, а завдання вирішено у повному обсязі.

Окремо варто підкреслити високий рівень юридичної мови, стилю та логіки викладення матеріалів у дисертації. Робота відзначається чіткістю

формувань, послідовністю побудови аргументації, що забезпечує доступність сприйняття сформульованих наукових положень, висновків і рекомендацій як для науковців, так і для практиків.

Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені авторкою в дисертаційній роботі, є достовірними та належним чином аргументованими. Найбільш вагомими серед них є:

– обґрунтування необхідності доповнення:

1) Закону України «Про нотаріат» ст. 8-2 «Гарантії діяльності нотаріуса, який здійснює медіацію» та викласти в редакції: «Держава гарантує та забезпечує рівні умови доступу нотаріусам до зайняття діяльністю у сфері медіації. Забороняється будь-яке втручання в діяльність нотаріуса, який здійснює медіацію (з метою перешкоджання виконанню нотаріусом-медіатором своїх обов'язків, спонукання до вчинення ним неправомірних дій, вимагання відомостей, які становлять конфіденційну інформацію про медіацію), а за вчинення таких дій особи несуть відповідальність, передбачену законодавством...»;

2) ч. 4 ст. 21 Закону України «Про медіацію» та викласти в редакції: «Угода за результатами медіації може бути нотаріально посвідчена нотаріусом, який проводив таку медіацію, або іншим нотаріусом. Нотаріус вчиняє виконавчий напис на угоді за результатами медіації у випадку її повного або часткового невиконання стороною медіації»;

3) чинного законодавства про медіацію та нотаріат Методичними рекомендаціями з питань проведення медіації нотаріусом;

– обґрунтування необхідності розроблення та впровадження Кодексу професійної етики нотаріуса, який здійснює медіацію;

– обґрунтування актуальності формування окремих програм освітньої підготовки для нотаріусів-медіаторів з урахуванням знань, навичок і досвіду нотаріуса.

Одержані результати мають значну теоретичну цінність і прикладне значення. Наукова новизна роботи полягає у вперше сформульованих авторкою

пропозиціях щодо уточнення правового статусу нотаріуса як медіатора, удосконалення механізму досудового врегулювання спорів та розроблення системи етичних і процесуальних гарантій для учасників медіаційної процедури. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджується комплексним вирішенням низки актуальних наукових завдань, узгодженістю логічної та структурної побудови дослідження, використанням широкої джерельної бази (список використаних джерел налічує 273 найменування) та апробацією результатів на вітчизняних і міжнародних науково-практичних конференціях.

Достовірність одержаних результатів. Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені авторкою у дисертаційній роботі, відзначаються високим ступенем достовірності. Дослідження було виконано у повній відповідності до заявленої тематики та поставленої мети. Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави стверджувати, що поставлені завдання реалізовані, чому сприяло коректне визначення об'єкта дослідження та залучення значного масиву бібліографічних джерел. Надійність та об'єктивність отриманих результатів, висновків і рекомендацій підтверджується їхньою логічною завершеністю, апробацією основних положень на міжнародних науково-практичних конференціях, оприлюдненням у фахових наукових виданнях, а також наявністю довідок і актів про впровадження результатів дослідження в науково-дослідну та освітню діяльність Державного університету «Київський авіаційний інститут».

Значення результатів для науки та практики. Значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що одержані внаслідок написання дисертаційної роботи положення, висновки та пропозиції мають як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть використовуватися у:

- науково-дослідній сфері — для проведення подальших наукових досліджень медіації, нотаріальної медіації, діяльності органів нотаріату;
- правотворчості — для вдосконалення законодавства у сфері медіації та нотаріату;

— в освітньому процесі — для підготовки підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, робочих навчальних програм і навчально-методичних матеріалів з навчальних дисциплін «Адміністративне право України», «Адміністративне процесуальне право», «Правові інструменти позасудового вирішення спорів», «Юридична конфліктологія».

Повнота висвітлених наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Дисертаційна робота Мироненко М.О. є самостійним науковим дослідженням, у якому сформульовано теоретичні положення та висновки, запропоновано авторські ідеї та розробки, що дозволяють вирішити поставлені завдання. Основні результати та наукові положення дисертації були апробовані на низці науково-практичних конференцій, у тому числі міжнародних. Серед них: «Трансформація правової системи України під впливом пандемії COVID-19» (Київ, 2022); «Perspectives of contemporary science: theory and practice» (Львів, 2024); «Концепт науки XXI: стратегії, методи та наукові інструменти» (Харків, 2024) та інші.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 18 наукових працях, з яких: 7 наукових статей у вітчизняних фахових наукових виданнях, 1 стаття в іноземному періодичному науковому виданні, що індексується у Web of Science, та 10 тез доповідей на наукових конференціях.

Академічна доброчесність автора. У дисертаційній роботі не виявлено фактів академічного плагіату, підроблення чи викривлення даних, що підтверджує дотримання авторкою принципів академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту та оформлення дисертації. Загалом позитивно оцінюючи результати проведеного М.О. Мироненко дослідження, слід виокремити окремі дискусійні положення роботи, які потребують подальшого уточнення у процесі наукового обговорення:

1. У підрозділі 2.2 (с. 102–121) детально розкрито предмет діяльності нотаріуса-медіатора, проте питання потенційного конфлікту інтересів не набуло належного розгляду. Ситуації, коли нотаріус, який проводив медіацію, надалі

посвідчує укладену за її результатами угоду, можуть викликати сумніви у дотриманні принципів неупередженості. Авторка вказує на необхідність гарантування довіри до нотаріальної медіації, однак не пропонує чітких процесуальних механізмів, що унеможливлювали б такі колізії. Доцільно було б проаналізувати міжнародну практику врегулювання цього питання та запропонувати варіанти, наприклад залучення іншого нотаріуса для посвідчення угоди.

2. У підрозділі 3.1 (с. 143–158) подано пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового статусу нотаріуса, проте відсутній аналіз економічної доцільності запропонованих новел. Не розглянуто, як ці зміни вплинуть на навантаження судової системи, чи знизять витрати громадян і держави на вирішення спорів. Авторка акцентує на соціальній значущості медіації, але залишає поза увагою потенційні витрати на підготовку нотаріусів та організаційне забезпечення процедури. Було б доцільно доповнити роботу статистичними прогнозами щодо очікуваної кількості справ, які будуть передані на медіацію, та розрахунками економії ресурсів.

3. У підрозділі 3.3 (с. 170) авторка пропонує закріпити етичні вимоги до нотаріусів, які здійснюють медіацію, але питання відповідальності за їх порушення розкрито фрагментарно. Не наведено конкретних механізмів притягнення нотаріусів до дисциплінарної чи іншої юридичної відповідальності у випадках недотримання принципів конфіденційності, неупередженості або перевищення повноважень. Було б доцільно врахувати досвід країн ЄС, де подібні механізми включають як дисциплінарні комісії нотаріальних палат

4. У дисертації (підрозділи 2.1 та 3.2) розкрито зарубіжний досвід медіації та описано етапи її проведення, однак бракує системного аналізу співвідношення нотаріальної медіації з арбітражем, третейськими судами та судовим врегулюванням спорів за участю судді, що створює враження ізольованого розгляду інституту медіації без урахування його місця в комплексній системі позасудового врегулювання. Крім того, не розглянуто ризики дублювання повноважень та витрат у випадку конкуренції процедур.

Разом з тим, наведені зауваження жодним чином не знижують високого наукового рівня проведеного дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи М.О. Мироненко «Адміністративно-правове регулювання здійснення медіації нотаріусом» та можуть бути предметом подальшого обговорення у ході захисту.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Мироненко Марини Олександрівни на тему «Адміністративно-правове регулювання здійснення медіації нотаріусом», подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, обґрунтованістю основних результатів, оприлюдненням положень і висновків у фахових виданнях, новизною постановки та практичним значенням повністю відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними Постановою КМУ № 502 від 19.05.2023 р.

Офіційний опонент

**завідувач кафедри
публічного та міжнародного права
Київського національного
економічного університету
імені Вадима Гетьмана,
доктор юридичних наук, професор**

Оксана КУЗЬМЕНКО

